

Din Alanında Eleştirel Yaklaşımın Önemi

Gösterim: 1928

Eleştiri, san'atta, edebiyatta, bilimde mükemmeli, doğruyu, güzeli arayış sürecinin en etkili aracıdır. Eleştiri, farklı olanı görmek, anlamak ve daha da anlaşılır kılmaya çalışmaktır. Yaratıcılık, daima farkedilmek ister. Dürüst eleştirmenler, yaratıcı yetilerinin yanında takdir edebilme, değerlendirebilme yetileri de gelişmiş olan kimselerdir. Dürüstlük ,yansızlık ve adalet olmadan eleştiri olmaz. Eleştirinin temel amacı, ortaya çıkan eserin/bilimsel sonuçların ilgilenenler için daha anlaşılır kılınmasını sağlamak, o yollarda yürümek isteyenlerin ufkunu açmak, konuya farklı açılardan da bakılabileceğini göstermek, varsa ciddi hatalar, tekrarlanmaması için uyaraktır. En çok da bilim adamının ihtiyacı vardır eleştiriye.

Çünkü eleştiri olmadan, eleştirel yaklaşım esas alınmadan bilimden ve bilimsel gelişmelerden söz edilemez. Din alanının da, en az sözünü ettiğimiz alanlar kadar, belki de daha fazla eleştiriye ve eleştirel yaklaşıma ihtiyacı vardır. Ancak, din söz konusu olunca, ağırlıklı olarak dinin yanında yer alanlar "savunmacı", karşısında yer alanlar da "saldırgan" bir tavır takınmaktadırlar. Dolayısıyla, din alanında "anlama" devreden çıkmaktadır. Doğru bilgi olmadan "anlama"nın anlamı olmaz. Din alanının eleştiri dışı tutulması, daha çok, dinden çıkma ve günah işleme korkusundan kaynaklanmaktadır. Din anlayışımızın kaynakları ve niteliği, inancımızın vahyî ve mantikî temelleri bilinmezse, akıldışılık ve korku egemen hale gelebilir. Belirsizlik ve bilgisizlik, korkuyla birlikte kutsallığı ve gizemi bir "sığınak" olarak, öne çıkartabilir. Korkunun, irrasyonelliğin ve bilgisel temelleri olmayan kutsallığın eleştiriye tahammülü olmaz.

Dinin kendine özgü yapısı, genellikle eleştiriye açık tutulmayan, kaynakları bilinmeyen, herkesin içeriğini kendince doldurduğu kavramlarla örülen, sınırları belirsiz, doğruluğu hakkında ölçüt geliştirilemeyen bir bilgi alanının oluşmasına yol açmıştır.

Çoğu zaman, bu alanın, sorgulanmaksızın kabul edilmesi gereken bilgilerle dolu olduğu zannedilir. Bu belirsizlik, ölçütsüzlük ve gizem, çarpıklıkların, yanlışların meşrulaştırılmasını, hatta din istismarını kolaylaştırmaktadır. İnsanın her alanda doğru bilgiye ihtiyacı vardır; ancak, din alanında doğru bilgiye olan ihtiyaç, bütün insanlığın geleceğini etkileyebilecek kadar önemlidir. Bireyin ve toplumun din anlayışı, din hakkındaki bilgilerle kurulur. Vahye, akla ve gerçeklere aykırı bilgilerle kurulan din anlayışının, bireye, ya da topluma herhangi bir fayda sağlayacağını, herhalde kimse iddia etmeye kalkışmaz. Din alanındaki bilginin doğru olup olmadığını anlayabilmenin yolu, öncelikle akli kullanmaktan geçer. Akla aykırı bir bilginin dine uygun olması mümkün değildir. İnsan, neyin akla uygun, neyin akla aykırı olduğunu bilecek şekilde yaratılmıştır. Aklin yanında diğer önemli ölçüt Kur'an-ı Kerim'dir. Akla ve Kur'an'a aykırı bilgi, İslam'a uygun olmaz. Aynı şekilde yaratılışın yasaları da, doğru bilginin tespiti için bir ölçüttür. İşte Hz. Muhammed, bu ölçütler çerçevesinde insanlara örnek olmuş, insanları uyarmıştır. Kur'an, ısrarla insanların düşünmesini, aklını kullanmasını; zandan, güvenilir olmayan bilgiden kaçınılmasını ister.

Hatta zannın günah olduğuna dikkat çeker. Aynı şekilde Kur'an, hayatın bütün alanlarında doğru bilgi ve belgeyle hareket edilmesini ister. Müslüman insan, inanç ve düşünce dünyasını şekillendiren bilginin, sağlam, güvenilir ve savunulabilir olmasına özen göstermek zorundadır. Çünkü Kur'an, insanın bilmediği, anlamadığı bir şeyin peşinden körü körüne gitmemesi gerektiğini şöyle belirtir: "Bilmediğin şeyin ardına düşme; doğrusu kulak, göz ve kalb, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur" (İsra, 36). Müslüman insan bilerek inanmak, bilerek yaşamak; inancının ve davranışlarının vahyi ve mantikî temellerini bilmek durumundadır. Din alanında eleştirel düşüncüyü gerekli kılan en önemli hususlardan birisi, Hz. Muhammed'in vefatıyla birlikte vahiy kapısının kapanmış olmasıdır. Artık hiç kimse, İslam daire içinde kalarak Allah'tan vahiy aldığını iddia edemez. "İlham" kategorisinde sayılan malumat, ne delil olarak, ne de güvenilir bilgi olarak kabul edilebilir. Müslüman insanın Allah katından geldiğine inandığı yegane bilgi kaynağı elimizdeki Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an'ın dışındaki bütün bilgiler "beşeri bilgi"dir. Beşeri bilgi, gerek kaynak, gerekse içerik bakımından, sonuna kadar her türlü tenkit ve tahlile açık olmak durumundadır.

Çünkü beşeri bilgiyi üreten insandır. İnsanın ürettiği bilgi de, hakikatle ötrüştüğü kadar doğru, sağlam ve güvenilir olabilir. Yüce Allah, "her bilim sahibinden üstün bir bilen bulunur" (Yusuf, 76) buyurarak, bilim alanında tartışılmaz bilgiden ve tartışılmaz otoriteden söz edilemeyeceğini bizlere hatırlatmış olmaktadır. İslam, gizlisi saklısı olmayan, insanın yaratılışına, yaratılışın yasalarına uygun bir dindir. İslam'da akla aykırı, insan fıtratını zorlayacak, gerçeklerle örtüşmeyen herhangi bir şey olmayacağı için, Müslüman insanın din alanını eleştiri dışı tutmaya çalışmasının hiçbir anlamı yoktur. Yanlışımız varsa, düzeltmek bir fazilet olur. Müslüman insan yanlışların hamallığını yapacak kadar hamakat içinde olmamalıdır.

Sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed, doğrudan peygamberlikle/vahiyle ilgili olanların dışında, hiçbir zaman kendisini eleştiriye kapatmış değildir. Kur'an, Hz. Muhammed'in yüce bir ahlaka sahip olduğunu ve bizler için "en güzel örnek" olduğunu belirtir. Örnek alabilmek, Hz. Peygamber'i anlamayı gerektirir. Eleştirel yaklaşım olmadan doğru anlamak mümkün olabilir mi? Kur'an, Hz. Muhammed'in sahabe ile görüş alışverişinde bulunmasını ister. Görüş alışverişinde bulunmak, düşüncelerini tartışmaya açmak değil midir? Sahabe, Hz. Muhammed'e zaman zaman "ey Allah'ın elçisi bu konuda vahiy mi var?" diye sormak ihtiyacı hissetmiştir. Hz. Muhammed, açık yüreklilikle bu tür sorulara cevap vermiş ve gereğini yerine getirmiştir.

Bunun en çarpıcı örneği Bedir Savaşı öncesinde yaşanmış ve karargah yeri değiştirilmiştir. Bu durum, Hz. Peygamber'in bile, din alanının dışında eleştiriye açık olduğunu göstermektedir. Aslında doğrunun peşinde olanlar, eleştiriye her zaman açık olurlar. Eleştirel yaklaşım, din alanında her alandan daha çok anlamlı, önemli ve gereklidir. Doğru, sağlam, güvenilir bilgiye ancak eleştirel yaklaşımla ulaşılabilir. Doğru bilgi, insanı hem özgürleştirir; hem de özgüven sahibi yapar. Doğru bilgi, tıpkı güneş gibi ısıtır ve ışıtır. Sağlıklı eleştiri, insanı geliştirir ve olgunlaştırır. Sağlıklı eleştiri, aynı zamanda takdir yetisini de geliştirir. Yaratıcılığın tek besin kaynağı "takdir"dir. Takdir edebilmek de ciddi bir seviye ister.

